

San Migel kaperaren historia
401 Santa Fe Bide Zaharra, Santa Fe
NM 87501

www.sanmiguelchapelsantafe.org

San Miguel kapera, Estatu Batuetako kontinenteko egitura historiko katoliko zaharrena da, baina garrantzitsuenetakoa baina ahaztuenetakoa. Santa hiria sortu zen garai berean eraikia, 1610 inguruan, San Miguel herri indiar baten gainean eraikia (1300 inguru). Santa Fe Bide Zaharra, El Camino Real eta Espainiako Bidearen bidegurutzean dago. Kapera San Migel Goiaingeruaren **santutegi** gisa hasi zen, eta mexikar indigenen, frantziskotar misiolarien, espainiar konkistatzaileen eta herri indiar natiboen gurtza katolikorako leku izan da. Jatorrizko eraikuntza laukizuzena zela uste zen, eta lurrezko zorua eta lokatzezko teilatua zituela.

Tlas - cal '-a) indigenek eraiki zuten, Mexiko Berrira katoliko, espainiar aliatu eta kolono gisa etorri zirenak. Frantziskotarren gidaritzapean eraiki zuten kapera eurentzat eta espainiar soldaduentzat. Kapera Barrio **de Analco auzoan dago**, Nautl hizkuntzan "ibaiaren beste aldea" esan nahi duena . Barrutia Plazatik 2 ½ bloke hegoaldera dago, eta espainiarrak ez zirenak lan egiten eta bizi ziren lekua da. Eliza partzialki suntsitu zuten 1640an Luis de Rojas probintziako gobernadorearen eskuetan, elizako agintariekin liskarrak izan zituen.

1680ko Pueblo matxinadan San Miguel jomuga izan zen, espainiar aliatuen kokaleku gisa. Teilatua erre eta hormen zati bat kaltetu zen. Kaperan ezkutatuta

zeuden guztiak hil ziren. Eraso bateratu batek espainiarrak hegoalderago El Pasora eraman zituen, 12 urteko erbesteratzera. 1692-1693an, **Don De Vargas gobernadore nagusiak** Santa Fe-ra itzuli zen borrokan eta eremua espainiarrentzat berriro populatu zuen. San Miguelen bigarren berreraikuntza 1710ean amaitu zen.

1798an, Santa Feko alkateak, **José Antonio Ortizek**, konponketa handiak eta aldare-pantaila eder baten, Retabloaren, eraikuntza finantzatu zituen. Erretabloa Espainiako arkitektura kolonialaren adierazgarri da. **Santero Laguna Santero** artista anonimo baina eragin handikoa izan zen, eta 1996 eta 1808 artean Mexiko Berrian lan egin zuen. Alde banatan dauden "zutabe salomonar" bihurrituak Mexiko Berriko lehenengo adibideak direla uste da, eta Laguna Santeroren oso tipikoak dira.

1848an hiru mailako kanpandorre bat gehitu zitzaion kaperari eta 1856an, 780 kiloko San Jose kanpaia gehitu zitzaion dorreari.

1859an, **Lamy artzapezpikuak La Sallian kristau anaiak** izendatu zituen. **mutilentzako eskola bat hasteko**. Hiru solairuko eraikin bat eraiki zen San Miguel ondoan, gaur egun Lamy eraikina deitzen dena, eta bertan ikasleak hartu ziren 1859tik 1968ra. Hirugarren solairua desagertu egin zen 1926an izandako sute baten ondorioz, eta Lamy eraikinari 1975ean eman zioten National Historic District Register-en estatusa. San Mikel Bigarren Hezkuntzako Eskolak kapera erabili zuen garai hartan eta oraindik ere altxor historiko honen jabea eta zaintzailea da. 1872an, haizete

ikaragarri batek dorrearen bi mailak suntsitu zituen eta San Joseko kanpaia lurrera bota zuen, zatitan hautsi edo pitzatuta utziz. 1895etik kaperaren barruan dago. Bere jatorria ezezaguna da.

1887-1889an, %100ean adobezko kapera konponketa larriak behar zituen . Diru eta langile faltagatik, suntsituko zuten. Herriko biztanleak elkartu eta, opari gisa, harrizko kontrahormak eraiki zituzten adobezko hormak eusteko, eta bitumin eta legar teilatu bat buztinezko teilatu zaharra ordezkatzeko . Bi urte geroago, kontrahormak gehitu zitzaizkion iparraldeko horman. Anaia Kristauek zurezko zorua gehitu zuten lurrezko zorutik hiru oin gorago, jaunartzeko baranda bat eta ate handi bat mendealdeko sarreran. **Horrela hasi zen komunitateari laguntzeko mendeetako tradizioa, gaur egun ere indarrean dagoena!**

1955ean, Elizabeth Boyd andreak (Espainiako garai kolonialeko arte komisario batek) erretablo eder honen zaharberritzea hasi zuen eta erretabloko kedarra eta zikinkeria estaltzeko erabilitako bost pintura geruza zuri kendu zituen. Jatorrizko lurrezko zorua eta komunio-barandaren atzean dauden santutegiko eskailerak ikus daitezke orain plexiglaseko aldare-zoruko leihoetatik. 1610ean kapera eraiki zutenen hgyumab aztarna asko eta zeramika zatiak aurkitu ziren elizaren azpian lurperatuta , lur-radarra erabiliz.

Roman Rochas jaun mexikarrak **14 gurutze-geltoki eder, pinuzkoak, zizelkatu zituen 1957an**, gaixotasun batean zehar erakutsitako adeitasunagatik opari gisa. Rocharen

beste opariak Anaien egoitzan daude, St. Michael's High School-en.

2008an, St. Michael's High School-ek lankidetza-harreman bat hasi zuen Cornerstones Community Partnerships-ekin, David K. Blackman zuzendari emerituak antolatuta, San Miguel kapera kontserbatzeko. Cornerstones ezaguna da Mexiko Berriko iparraldeko adobe eraikin zaharrak kontserbatzeagatik, zaharberritzeagatik eta mantentzeagatik. 2010ean, Portland zementuzko estukoa kendu zen, adobeak konpondu eta adobe igeltsuzko akabera-geruza eman zitzaion. 2020ko udaberrian, kanpoko kapera-horma bat zaharberritu eta kontserbatu zen adobe igeltsuz eta karezko karez estaliz. Prozesu honen bideo bat ikus daiteke kaperaren webgunean.

San Joseko kanpaiaren jatorria ezezaguna da. Kondairak eta ahozko tradizioak diotenez, kanpaia Espainian urtu zen, mairuen aurkako kristau garaipen bat oroitzeko. Kanpaiak ozeanoa zeharkatu eta Mexikora igo zen, non Loretta Ortiz **andreak** , **alkatearen emazteak**, kanpaia Vera Cruzen erosi eta Santa Fe-ra eraman zuen. Beste kondaira batek dioenez, kanpaia Mexiko Berriko hareazkoan urtu zen.

Santutegiaren ezkerreko horman **Ama Birjinaren margolan bat dago, XV.** ^{mendeko} bizantziar ikono bat . Jatorrizko ikonoa Erromako San Alfontso Liquoriko elizan dago.

ALDAREKO PANTAILAN ARI DIREN ARTELANAK - xehetasunak behean (Ikusleen ezkerretik eskuinera, behetik

gora) #1-9 goitik hasita, ezkerretik eskuinera.

Espainia Berriko erregeordetzako obalatuak, XVIII. mendea.

Obala #1 : Santa Teresa de Avila/Santa Teresa

2. margolana: (Goiko erdian) San Migel Goiaingerua/San Miguel (Mexiko Berria, 1755 inguru, zaharberritua)

Miera y Pacheco (1713-1785, Manuel Saenz de Garvisu mezenasak enkargatu eta kaperari oparitu zion espainiar artista, mapagile eta herritar buruzagiaren lan goiztiarra)

Obaloa #3 Asisko Santa Klara/ Santa Klara

klaratar moja frantziskotarren, moja pobreen, sortzailekidea (erretratu hau lehenago Alemaniako Santa Gertrudis/Gertrude Handiarekin identifikatu zen)

4. obala: Asisko San Frantzisko / San Frantzisko

5. margolana : Nazareteko Kristo/Jesus Nazarenoa (Espainia Berria, XIX. mendea zaharberritua)

4. obalatua:

San Luis IX.a, Frantziako erregea/San Luis Rey.

Bulto #7: santu identifikatu gabea, Mexiko Berria, XIX. Baliteke Santa Gertrudis edo San Frantzisko.

Bulto #2: Mikel Goiaingerua/San Migel, Espainia Berria, XVIII

Bulto #3: ziurrenik Saint Anthony/San Antonio edo Saint Roche (Roque). Mexiko Berria, hasierako XIX.

